Bærekraftig arealforvaltning i kommunene

Erik Stange

Forum for Natur og Friluftsliv, Troms
Kvænangen
19. april 2023

NINA
Norwegian Institute for Nature Research

Bærekraftig arealbruk innenfor rammen av lokalt selvstyre

Trond Simensen
Erik Stange
David N. Barton

NINA
Norsk institutt for naturforskning

Nikolai Winge
Fredrik Holth

HOLTH & WINGE

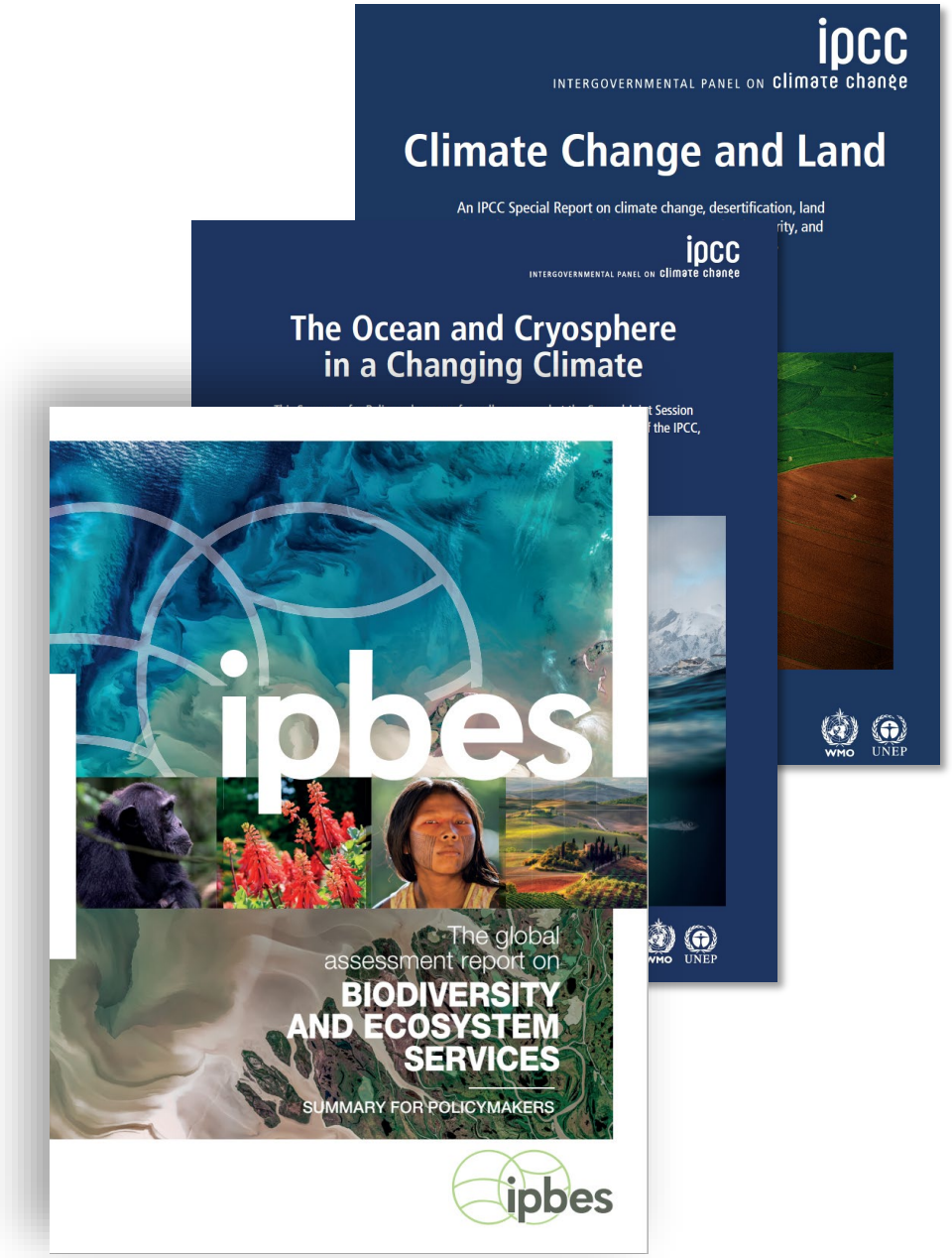
Gro Sandkjær Hanssen

OSLOMET

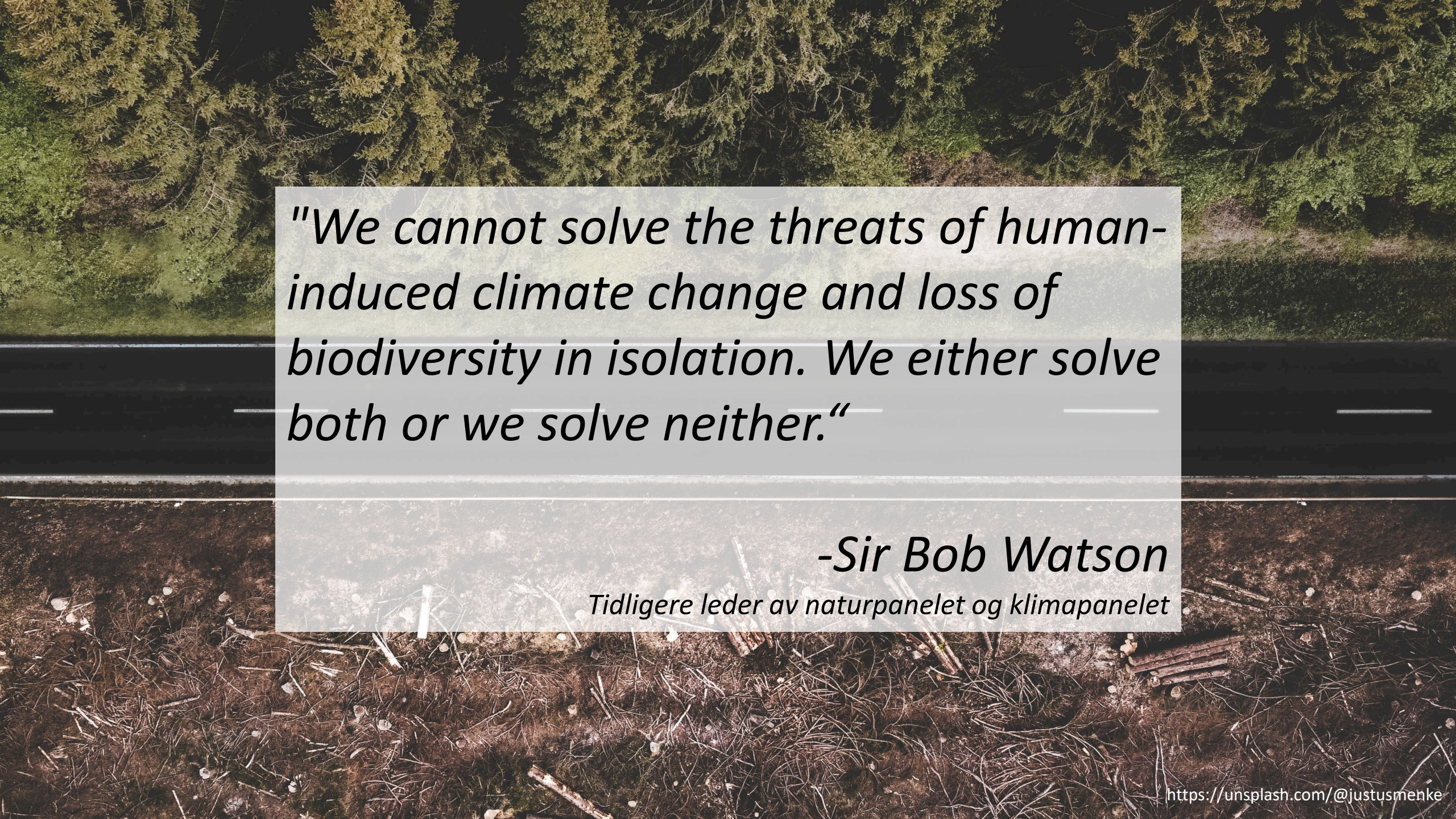

Det samlete, overordnete budskapet fra Klima- og Naturpanelene:

- Vi må tilstrebe å **begrense global oppvarming** og tilpasse oss klimaendringene som allerede har skjedd og som blir større framover.
- For å bremse, stanse og reversere tap av naturmangfold, trenger vi **øyeblikkelige tiltak** rettet mot både de direkte og indirekte påvirkningene.
- Klima- og naturutfordringene er både ***sammenkoblete* og *selvforsterkende***.

CIENS

"We cannot solve the threats of human-induced climate change and loss of biodiversity in isolation. We either solve both or we solve neither."

-Sir Bob Watson

Tidligere leder av naturpanelet og klimapanelet

https://unsplash.com/@justusmenke

Aftenposten

Verden | Klimakrisen

Historisk naturavtale vedtatt i Montreal: 30 prosent av alt hav og land skal bevares

MONTREAL (Aftenposten): Verden har fått en ny naturavtale. – Jeg er veldig glad. Mange var rørt da avtalen ble klubbet, sier klima- og miljøminister Espen Barth Eide.

Bakteppet

- klimaendringer og tap av natur

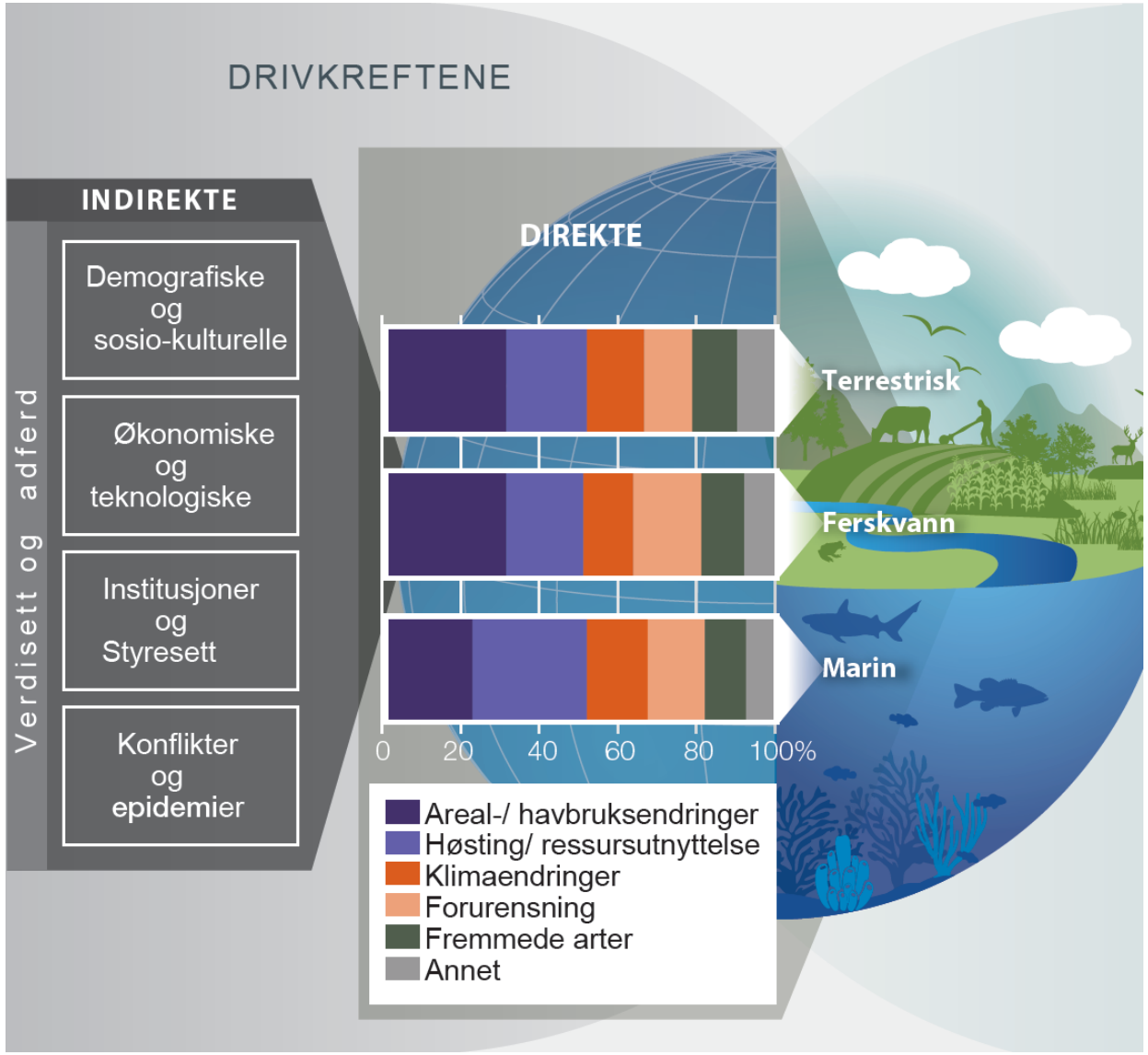
Naturavtalen

Kunming-Montreal-avtalen: 30–30–30

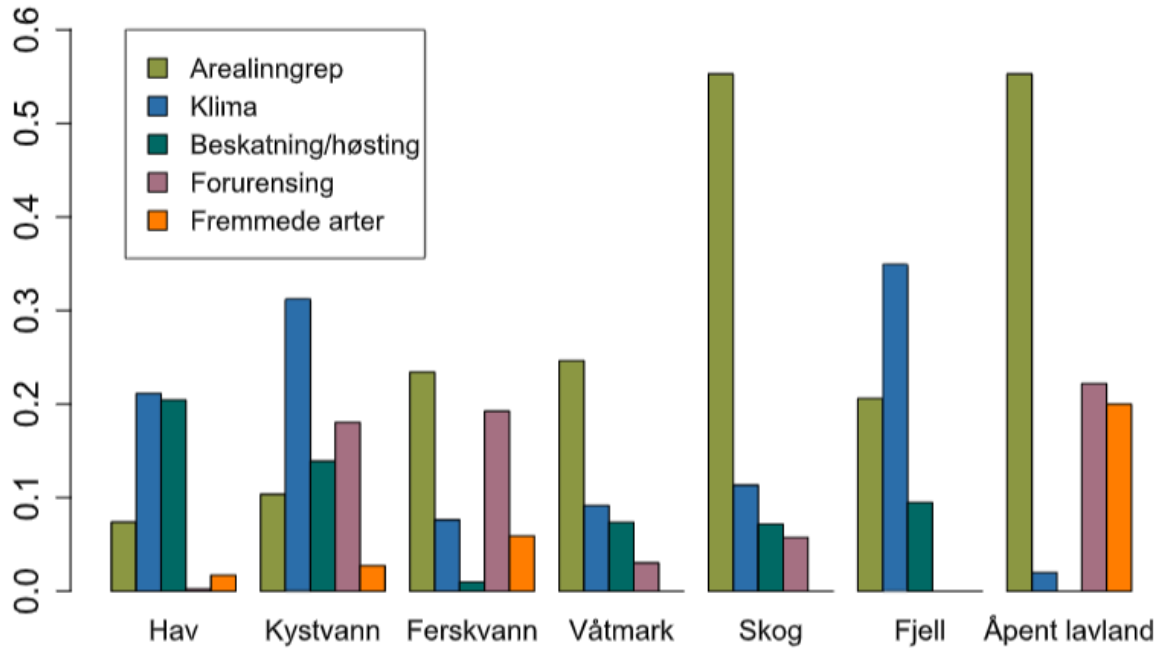
- 30 % bevaring
- 30 % restaurering
- …innen 2030

Mål nummer én i avtalen er at tap av natur skal bringes ned mot null innen år 2030 gjennom ***bærekraftig arealplanlegging***

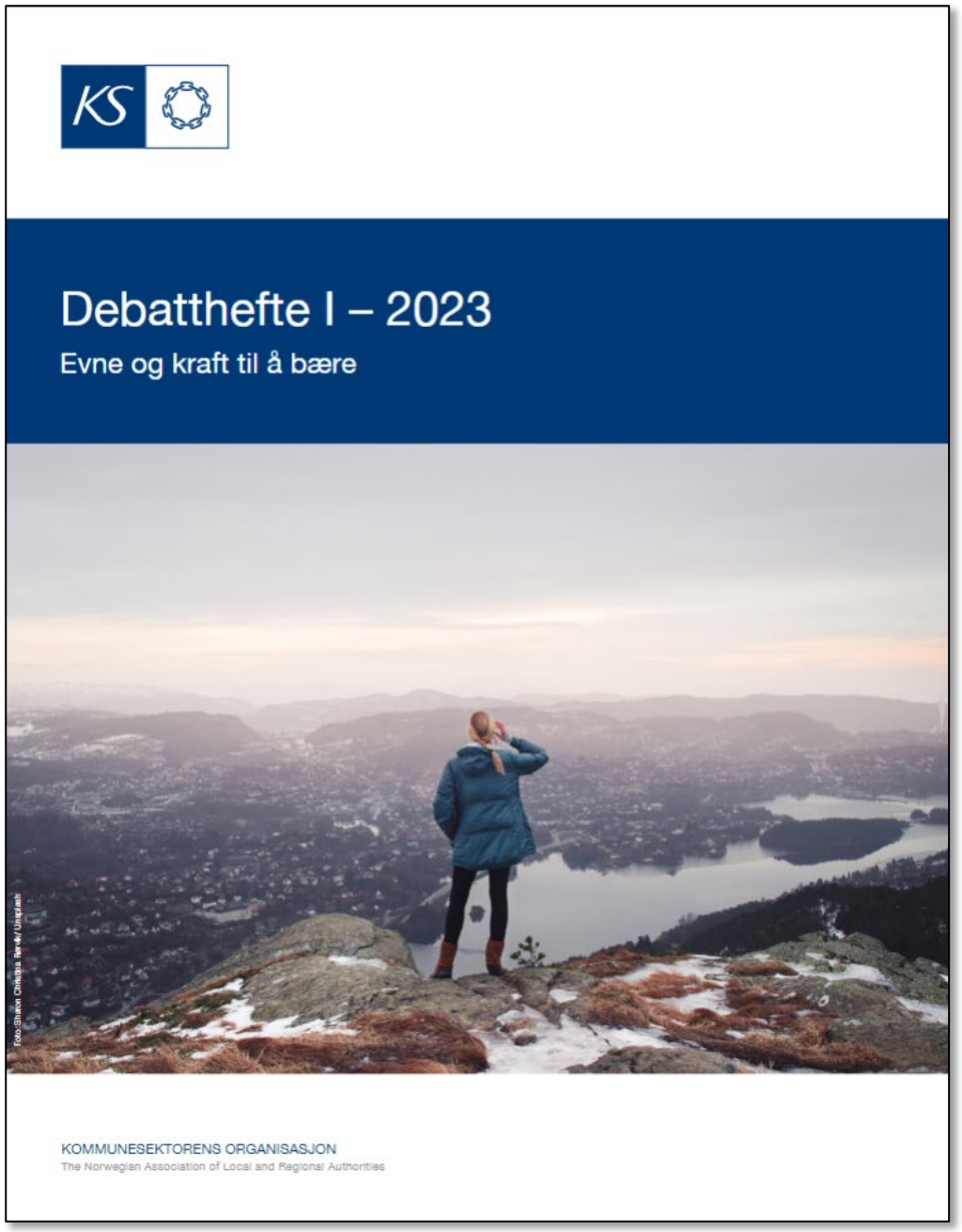
Hva er årsakene til endringene i naturen?

Hva er årsakene til endringene i norsk natur?

Figur 10.1. *Effekt av de fem påvirkningsfaktorene på indeksverdien for hvert økosystem. Effekten av en påvirkningsfaktor måles som bidraget til reduksjon av Naturindeksens verdi for 2019 fra indikatorer i det aktuelle hovedøkosystemet som er sensitive mht. faktoren. Utvalget av indikatorer er basert på ekspertenes vurdering av de enkelte indikatorenes følsomhet for ulike påvirkningsfaktorer. En høy verdi/søyle betyr altså at påvirkningsfaktoren har stor negativ effekt på Naturindeksverdien for gitt økosystem. Merk at effekten av påvirkningsfaktorene ikke kan summeres fordi flere av indikatorer er følsomme for flere av påvirkningsfaktorene og dermed inngår i tallgrunnlaget for flere av søylene innenfor samme hovedøkosystem.*

Arealbruk er en nøkkelfaktor både i arbeidet med å bremse klimaendringene, for tilpasning til et endret klima og som den viktigste enkeltfaktoren i arbeidet med å stanse tap av natur.

[KS- Debatthefte 2023 del I]

Ny arealpolitikk

Skog- og arealbrukssektoren:

- opptak og utslipp
- økende utslippsgjeld
- Nedbygging: 4% av klimagassutslippene
- Mål: netto null utslipp

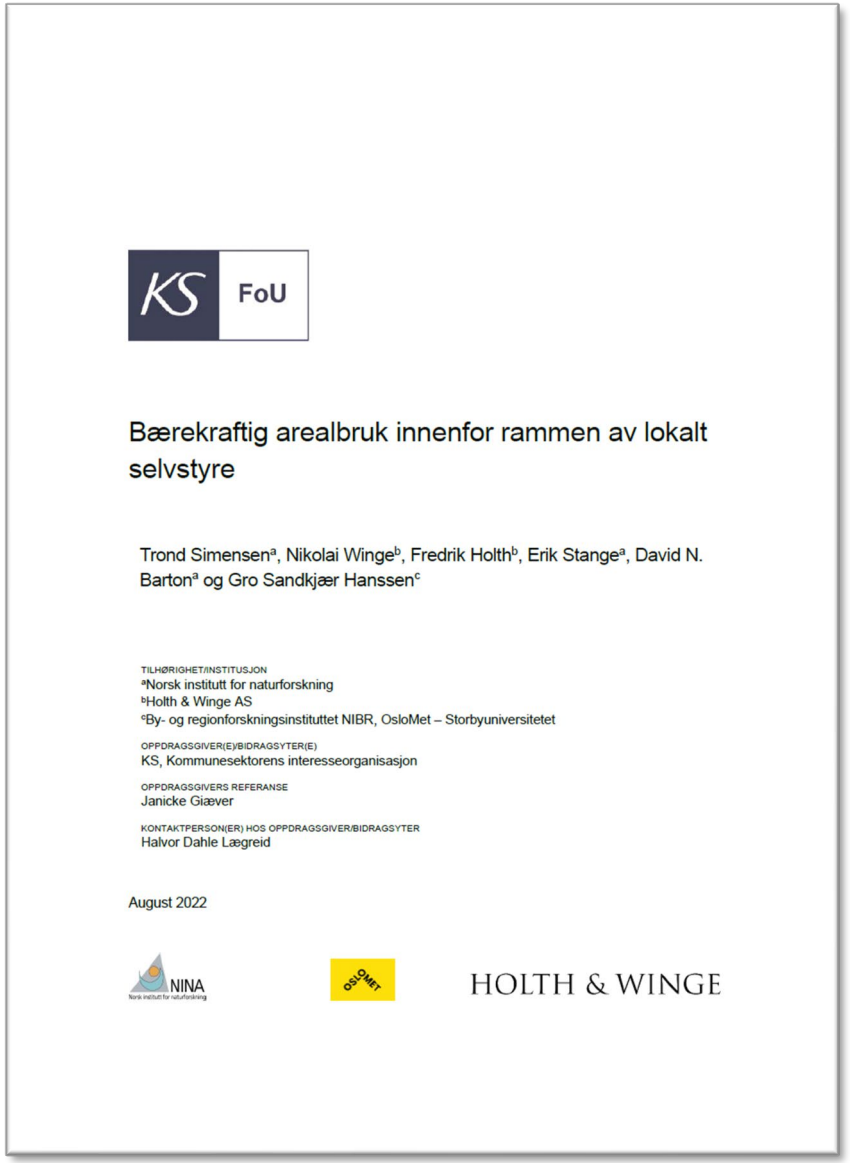
Hva nå kommuner?

…og fylkeskommuner?

NINA

Forslag til tiltak og virkemidler for kommunal håndtering av utfordringene med natur og klima

- Kunnskap, informasjon og veiledende: *helhetlig*, *tverrfaglig*, *oppdatert* og *forskningsbasert*.
- Økonomiske virkemidler: f.eks. tildeling av offentlig finansiering (tilskuddsordninger, subsidier) og gebyrer
- Juridiske virkemidler: f.eks. *Plan og Bygningsloven* og dispensasjonsbestemmelser

KS FoU

Bærekraftig arealbruk innenfor rammen av lokalt selvstyre

Trond Simensen[a], Nikolai Winge[b], Fredrik Holth[b], Erik Stange[a], David N. Barton[a] og Gro Sandkjær Hanssen[c]

TILHØRIGHET/INSTITUSJON
[a]Norsk institutt for naturforskning
[b]Holth & Winge AS
[c]By- og regionforskningsinstituttet NIBR, OsloMet – Storbyuniversitetet

OPPDRAGSGIVER(E)/BIDRAGSYTER(E)
KS, Kommunesektorens interesseorganisasjon

OPPDRAGSGIVERS REFERANSE
Janicke Giæver

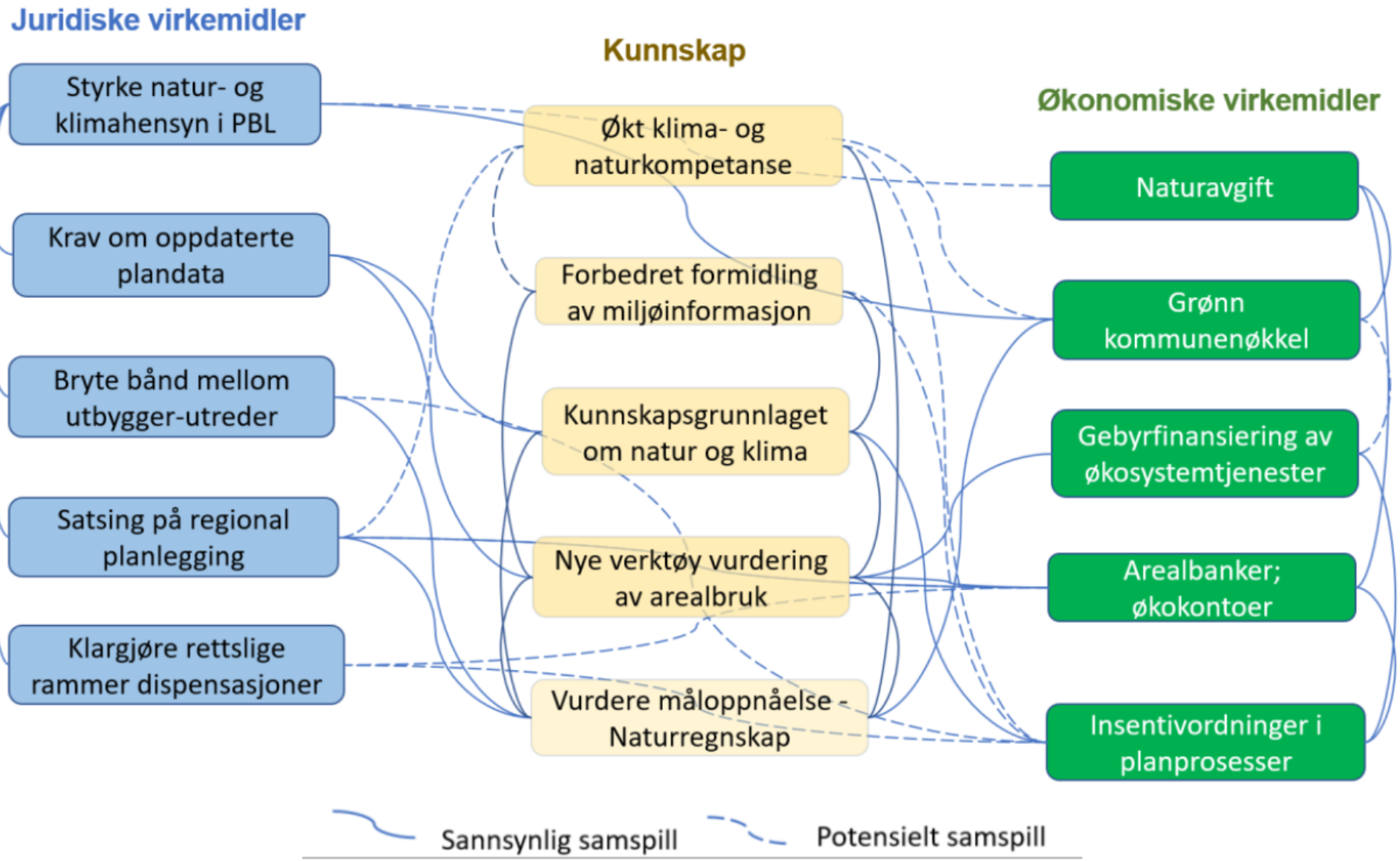
KONTAKTPERSON(ER) HOS OPPDRAGSGIVER/BIDRAGSYTER
Halvor Dahle Lægreid

August 2022

NINA Norsk institutt for naturforskning · OSLOMET · HOLTH & WINGE

CIENS

[Rapport: Foreslår nye tiltak for arealbruk med omsyn til natur og klima - KS]

Figur 7. Nettverksdiagram som illustrerer samspill mellom de foreslåtte tiltakene. Ingen virkemidler er «frittstående». Alle «koblinger» identifisert i rapporten er merket som «sannsynlig samspill» i nett-verksdiagrammet. Tekstbeskrivelse som indirekte viser til andre virkemidler i rapporten er merket som «potensielt samspill».

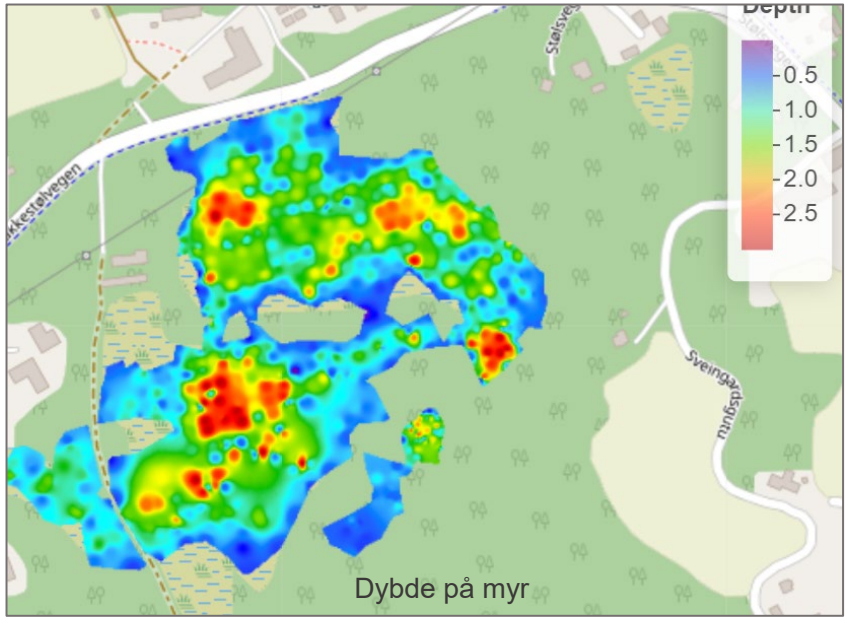
Tiltak for bedre kunnskap

Forslag 4:
NYE VERKTØY FOR Å VURDERE KLIMA- OG NATURPÅVIRKNING

Naturregnskap

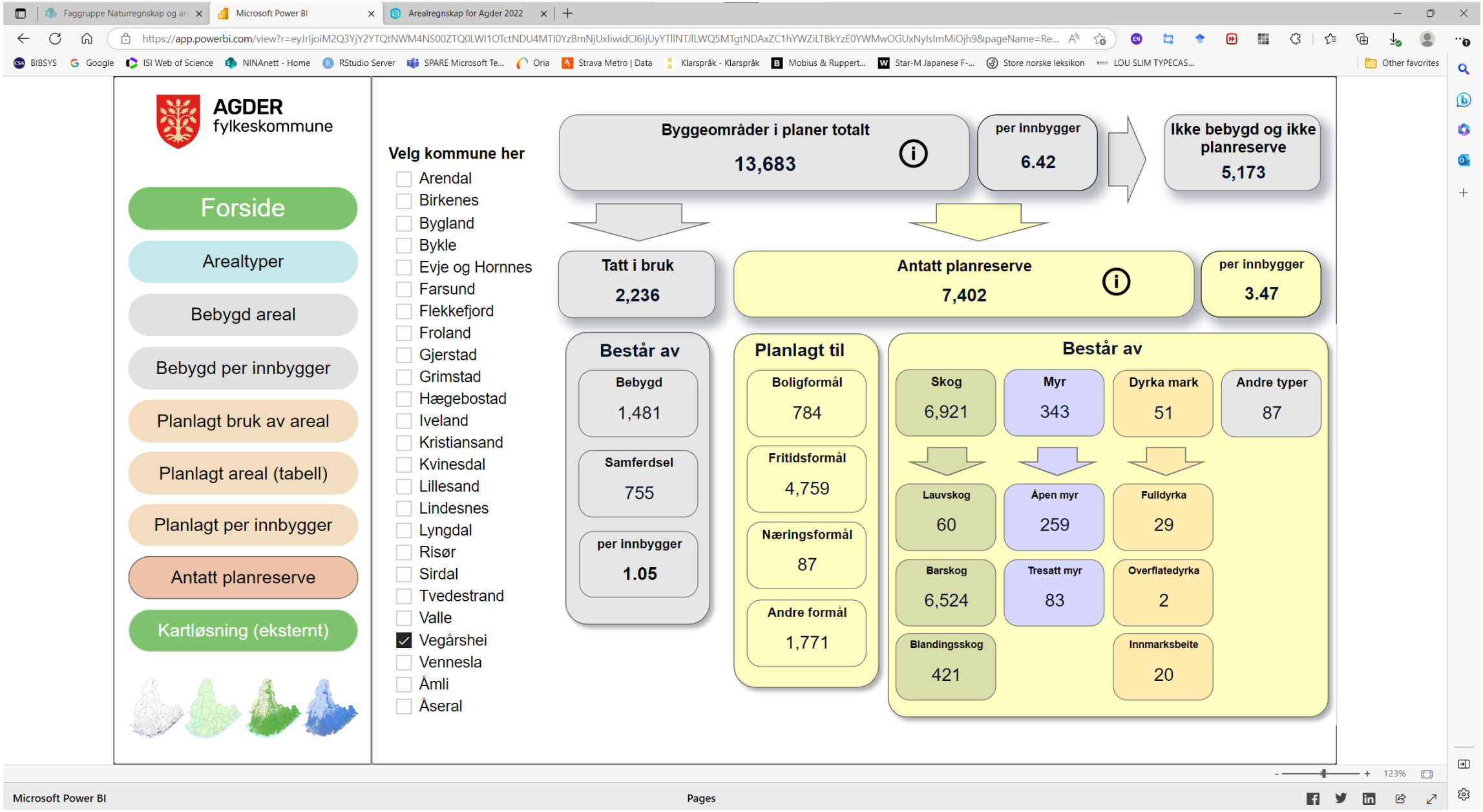

Klimakalkulator

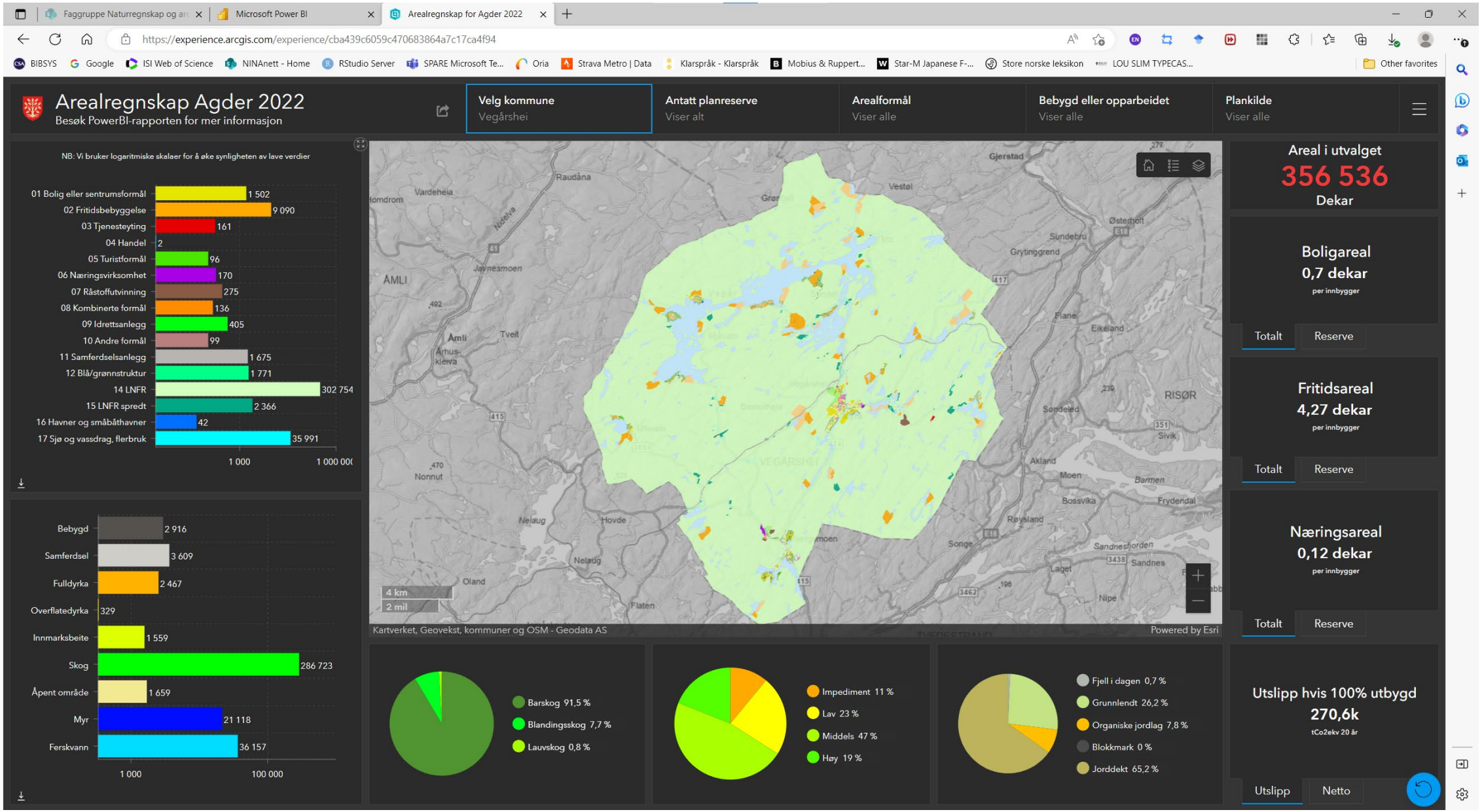

Naturrestaurering

[Presenterer et helhetlig arealregnskap for Agder - Agder fylkeskommune (agderfk.no)]

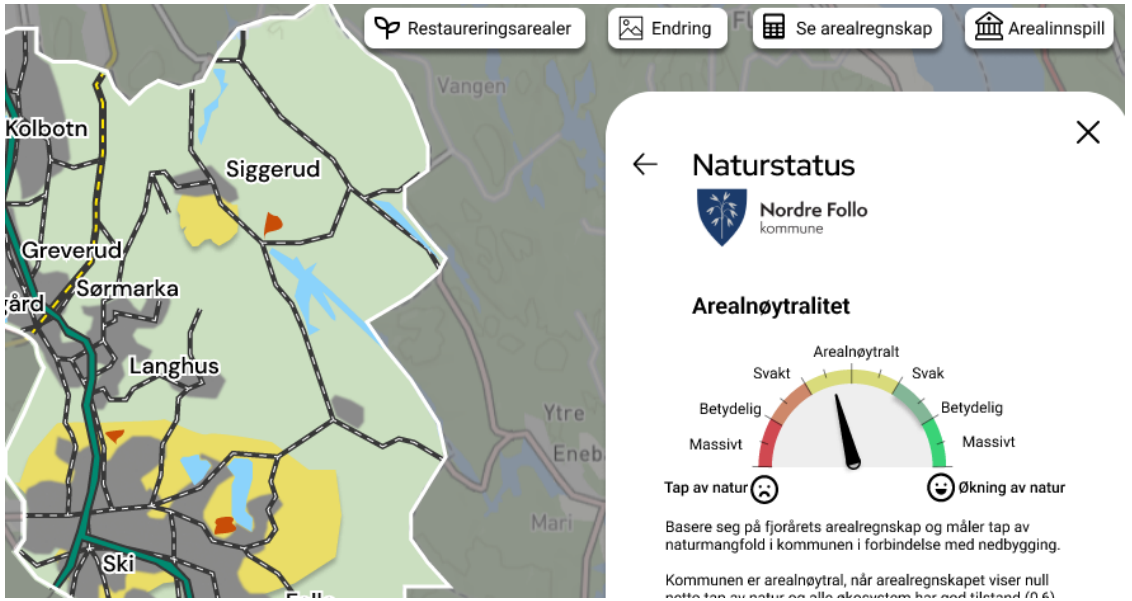

[Arealregnskap for Agder 2022 (arcgis.com)]

Tiltak for bedre kunnskap

Forslag 5:
MÅLBARE KRITERIER FOR AREALPOLITIKK

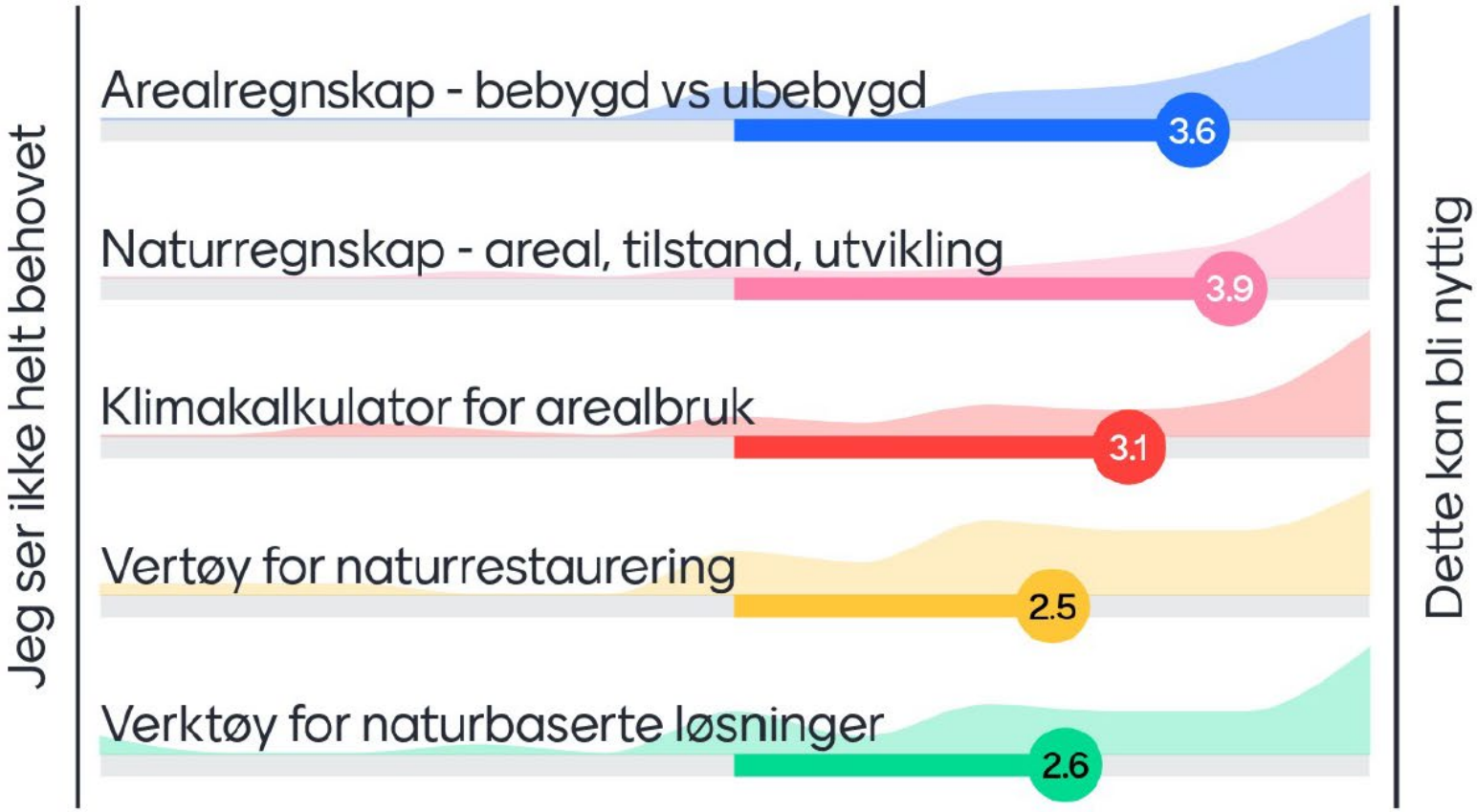
- Etablering av målbare kriterier for gjennomføring av arealpolitikk
- Dette vil bidra til at velgerne kan vurdere måloppnåelse før de stemmer

Gresslien m.fl. under arbeid

Nye arealverktøy

Mentimeter

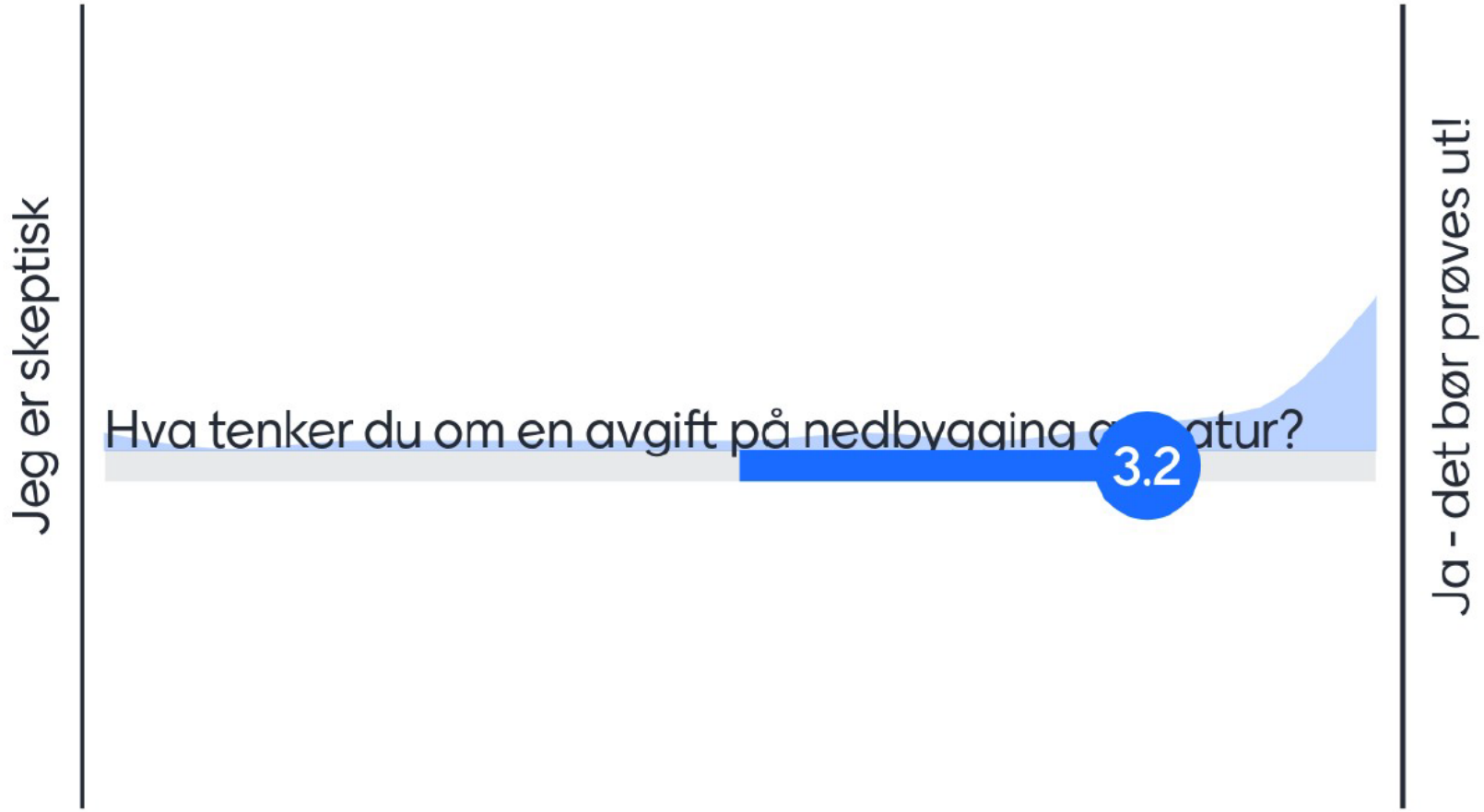

NINA

Økonomiske virkemidler

Naturavgift

Mentimeter

Økonomiske virkemidler

Forslag 7:
GRØNN KOMMUNENØKKEL - ENDRING AV INNTEKTSSYSTEMET

- Kommunens inntektssystem bør belønne klima, natur og miljø

- En fordelingsnøkkel som dreier inntektssystemet i retning av bærekraftig arealbruk, kan kalles en «grønn kommunenøkkel»

Juridiske virkemidler

Forslag 11

Styrke klima- og naturhensyn i plan- og bygningsloven

Bakgrunn og utfordring

- Plan- og bygningsloven er sektornøytral. Innenfor rammen av «bærekraftig utvikling» er alle hensyn og interesser likestilte. Natur- og klimakrisen reiser spørsmålet om klima- og naturhensyn bør tydeliggjøres bedre i plan- og bygningsloven.

Tiltak

- En lovrevisjon hvor klima- og naturhensyn gjennomgående løftes frem som viktige hensyn i lovanvendelsen.
- En lovendring som sikrer at plan- og bygningsloven får en felles kobling til alle sektorlover.

Forventede virkninger

- Planmyndighetene legger større vekt på å finne løsninger som ivaretar klima- og naturhensyn.
- Planlegging blir «den felles arena» for alle beslutninger om arealbruk.

Juridiske virkemidler

Forslag 13

Bryte bånd mellom utbygger og utreder i konsekvensutredninger

Bakgrunn og utfordring

- Dagens KU-praksis har svært varierende kvalitet (Multiconsult 2021).
- Konsekvensutredninger bestilt av utbygger har liten troverdighet som kunnskapsgrunnlag.

Tiltak

- Forvaltningen (kommunene) skal bestille konsekvensutredninger ved private planinitiativ.
- Bekostes av utbygger gjennom gebyrer (selvkost).

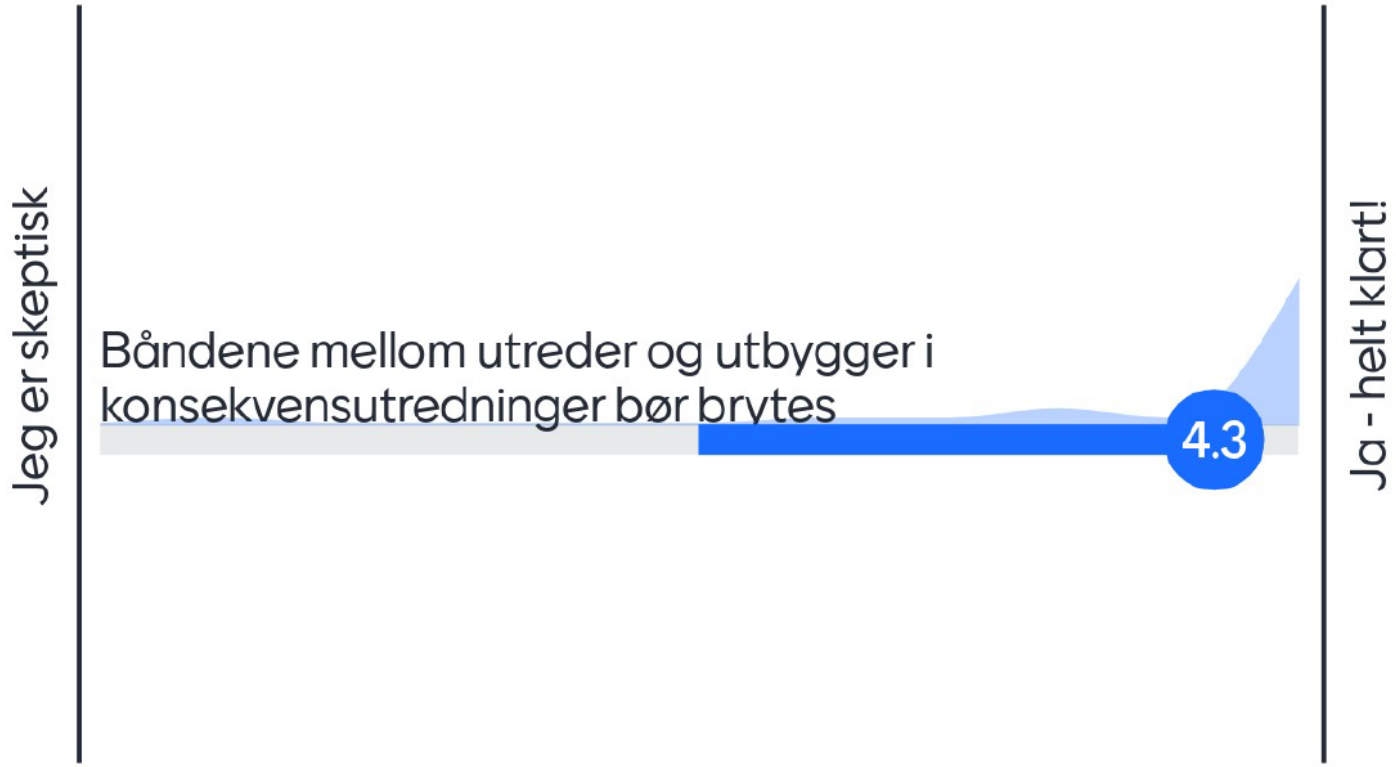
Forventede virkninger

- Økt kvalitet på konsekvensutredninger
- Objektive utredninger med større troverdighet.

Juridiske virkemidler

Bryte bånd mellom utreder og utbygger i konsekvensutredninger

Mentimeter

Juridiske virkemidler

Forslag 15

Klargjøre de rettslige rammene for dispensasjoner

Bakgrunn og utfordring

- Dispensasjon fungerer mange steder som hovedregelen snarere enn unntaket.
- Bidrar til å undergrave arealplaner og til bit-for-bit-utbygging.

Tiltak

- Innføre en differensiert dispensasjonsbestemmelse som skiller mellom hva det dispenseres fra (strandsonen, plankravet, planer og planbestemmelser, byggesaksdelen).
- Klargjøre kommunenes rettslige og politiske handlingsrom i dispensasjonssaker.

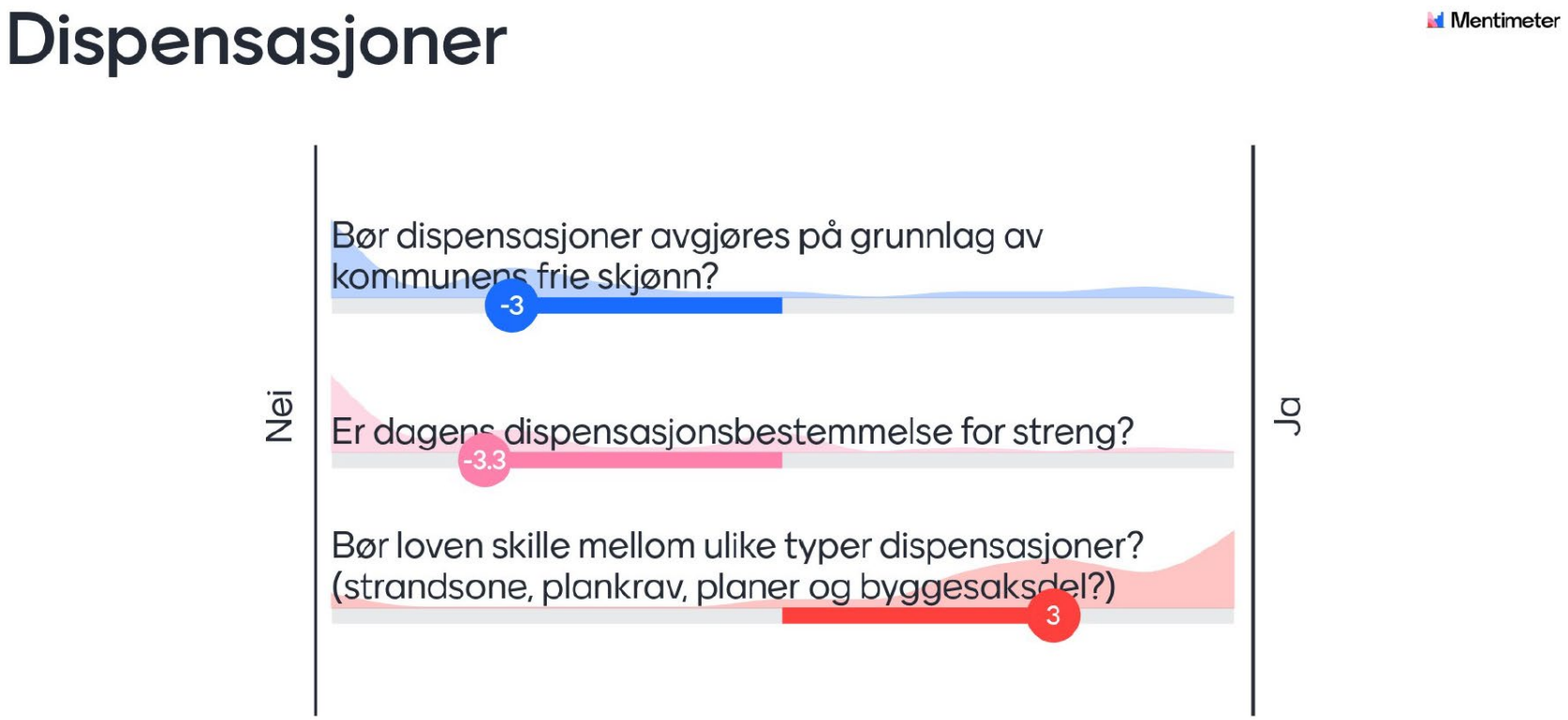
Forventede virkninger

- Færre dispensasjoner, mer styring gjennom plan.
- Gi økt rom for dispensasjon i lite kontroversielle saker.
- Økt forutsigbarhet for alle aktører.

Juridiske virkemidler

Forslag 15

Klargjøre de rettslige rammene for dispensasjoner

Syntesenotatets overordnete struktur:

1. Hovedtrekk fra de nyere rapportene fra Klima og Natur-Panelet
2. Oppnåelse av internasjonale målsetninger
3. Grep for å løse klima- og naturutfordringer
4. Relevante virkemidler for kommunal håndtering av utfordringene

[Naturkrisen og klimakrisen henger tett sammen - KS]

Konklusjon

Samfunnet trenger gjennomgripende endringer som må skje på tvers av økonomiske, sosiale, politiske og teknologiske områder

- Vi må **redusere forbruket av naturressurser og energi** for å halvere utslipp av klimagasser og skape et bærekraftig lavutslippssamfunn.
- Vi må **unngå nedbygging og omdisponering av arealer** som er viktige for naturmangfoldet og naturgoder som klimagassopptak og karbonlagring.
- Vi må **restaurere forringede økosystemer**, noe som kan gi positive effekter for både klima og naturmangfold på noe lengre sikt, men sjeldent eller aldri kan erstatte intakt natur.

CIENS

Samarbeid og kunnskap om framtidas miljøløsninger